

מעדני כהן

משיעוריו של הגאון רבי נפתלי הכהן קופשיץ שליט"א

גלין 27

פרשת תרומה תש"פ

בענין בן עיירות הספיקות אם מוציא בן עיר וודא

יבואר דמי שאין לו מקום זמן קריאתו כרוב העולם

ולכאורה היה נראה לומר בזה כמו שכתב הריטב"א מוגלה דף י"ט בסה"ד גרסינן בירושלמי ז"ל ויש מרבתי שכתבו דבן כרך שהולך במדבר או בים או במקומות שאין שם ישראל ואין דעתו לחזור למקומו אינו נפטר לגמרי אלא שקורא יום י"ד זמן הרוב ואינו נראה בירושלמי שכתבנו, עכ"ל, ומבואר דקורא כרוב העולם אינו משום דאזלינן בתר רובא אלא שמי שאין לו קריאה ידידה מתחייב בקריאה של רוב העולם, ולפ"ז אפשר דעירות הספיקות אפשר דכיון דאין להם זמן קריאה מבורר נתנו להם זמנם כרוב העולם והוא קריאה וודאית וידהו ואינו משום זיל בתר רובא ואינו חשיב כדבר שיש לו מתירין שאינו מוציא בן עיירות וודאין.

וכן מבואר בכל בו שכתב דינא דעירות הספיקות שקורין בי"ד ומברכין כרוב העולם, וכן דינא דהמפרש בים ויוצא בשירה שקורא בי"ד כרוב העולם, ומבואר דתרווייהו מחד טעמא הוא שכל מי שאין זמן קריאה שלו הרי הוא כרוב העולם וקורא בי"ד.

ולדבריהם שפיר מוציא את בני עיירות וודאין בקריאת המגלה שהרי חיובו בוודא בי"ד ואין קריאתו מספק, אלא דאזלינן בתר רובא אלא חיוב קריאתם בי"ד שזהו זמן קריאה למי שאין זמנו מבורר לו.

יבואר דבן כרך שקרא בי"ד יצא

והנה הגר"א בביאורו פירש אמאי עיירות הספיקות קורין בי"ד בברכה, וכתב משום דבירושלמי מבואר דבן כרך שקרא בי"ד יצא ולהכי קריאת י"ד היא בוודא קריאה של מצוה ושפיר מברך עליה.

ולאגרא יש לעיין אם יכול להוציא בני עיירות וודאין שהרי בירושלמי לבתר שאמרו שכן כרך שקרא בי"ד יצא מכל מקום מספקא ליה אם בן כרך יכול להוציא בן עיר בקריאתו בי"ד, ומבואר דאפי' שמברך בקריאת י"ד אינו מוציא את בני עיירות והכי נמי עיירות הספיקות כיון שמברכין בי"ד להגר"א משום בן כרך שקרא בי"ד יצא א"כ אפשר שאינו מוציאם יד"ח.

אמנם מסתברא שכל שקורא לעצמו בי"ד ויוצא חיוב קריאתו למה לא יוציא את הבן עיר שהרי סו"ס תרווייהו מחייבי אלא דהירושלמי איירי שאינו קורא לצאת ידי חיובו שלו אלא שרוצה להוציא את חברו מדין ערבות, ובוה מספקא ליה דאפשר דאע"פ שאם קרא בי"ד יצא מכל מקום לא חשיב מחוייב בקריאה זו כדי שיהא ערב עליה להוציא חברו יד"ח שהרי סו"ס אינו מחוייב בקריאת י"ד, וכן ראיתי שביאר בשלמי תודה בשם חכם אחד, אבל כשקורא ויוצא ידי חיובו שלו כיון שיוצא בו יד"ח למה לא יוציא את חברו בקריאה זו של מצוה בשומע כעונה וצ"ע.

יבואר שכן כרך שקרא בי"ד הרי הוא קורא את חיובו של הבן כרך ולא חיובו של הבן עיר

ואפשר שכוונת הירושלמי שגם כשבן כרך יוצא בקריאתו אינו מוציא את הבן עיר משום שהבן כרך שקרא בי"ד יצא חיוב קריאתו של בן הכרך שיכול לצאת חיובו מה שחייב לקרוא בט"ו בקריאת י"ד, ולכן אינו יכול להוציא את בן עיר בי"ד שחיובו של הבן עיר בי"ד, ודינו כמו שבן כרך אינו מוציא בן עיר, וכן נראה כוונת הפרי מגדים סימן תרפ"ח, ולפ"ז כוונת הירושלמי שאע"פ שבן כרך שקרא בי"ד יצא מכל מקום אינו מוציא בני עיירות, לפי שהוא יוצא חיובו של כרך, ובני העיר צריכים לצאת חיובם של בני עיר.

מעשה במשפחה מטלז סטון שבאו לבני ברק בליל י"ד לשמוע קריאת המגלה אצל **הגאון הצדיק ר' שריה דבלצקי זצ"ל** וקריאת המגלה ארכה שעה ארוכה שהיו קוראין שם בדקדוק גדול ובמתניות מרובה, ולאחר קריאת המגלה הלכו אצל **הגאון ר' מאיר גרינמן שליט"א** ואמרו לו ששמעו קריאת המגלה אצל הגה"צ ר' שריה ואמר להם אם כן אתם צריכים לשמוע קריאת המגלה שנית, משום שאתם בני עיר והקוראים בבני ברק הם בני עיירות הספיקות ואין בני עיר יכולים לצאת מבני עיירות הספיקות, ושמעתי שבבית מדרשו של **הגאון הגדול ר"ח גרינמן זצ"ל** מורין ובאין בן דבני עירות הספיקות הקורין בברכה בי"ד כהכרעת הרמב"ם אינו מוציא בני עיירות וודאין דחשיב אינו מחוייב בדבר לגבי בני עיירות, וראיתי לברר עניין זה שבפשוטו הוא דבר תימא.

יבואר חיוב עיירות הספיקות בי"ד ובט"ו ואין מברכין על קריאת י"ד

הנה נחלקו הראשונים בעיירות הספיקות אם קורין בשניהם מספק או שאין קורין אלא בי"ד, דבגמ' מגלה דף ה' ע"ב אמרו חזקיה קרא בטבריה בי"ד ובט"ו וכן ר' אסי קרא בהוצל בי"ד ובט"ו וכתב הר"ן בשם הגאונים שמדינא אין קורין אלא בי"ד דאזלינן בתר רוב העולם, וחזקיה ור' אסי קראו בי"ד ובט"ו ממדת חסידות והיה מקום לומר שלא יברכו בשניהם אלא שמברכין בי"ד משום שהוא זמן קריאה לרוב העולם.

אכן הרמב"ם כתב דעיירות הספיקות קורין בי"ד ובט"ו ומברכין על קריאתה בי"ד שהוא זמן קריאה לרוב העולם, והיינו דפסק כחזקיה שהוא חיוב מדינא שחיבין לחשוש לספק מוקף ולקרוא בי"ד ובט"ו ומכל מקום מברכין על קריאת י"ד בלבד.

והנה אי נימא דעיירות הספיקות אין מברכין על קריאת י"ד וכמו שכתב הטור סימן תרפ"ח בשם אחיו רבנו יחיאל, משום שמה שקורין בי"ד אינו אלא מספק, א"כ בוודא לא יוציא בני עיירות הספיקות את בני עיירות וודאין משום שאינו חשוב בר חיובא בוודא כדי להוציא, וכמו שבן עיר אינו מוציא בן כרך הכי נמי אותו מסופק לא יוציא את בן עיר בוודא אלא מספק והוי ספק מחוייב בדבר.

אבל למאי דקיי"ל שבני עיירות הספיקות מברכין על קריאת י"ד וכמש"כ הרמב"ם וכ"כ השו"ע סימן תרפ"ח א"כ מבואר שקריאתם קריאה המחוייבת בוודא וכל היכא דהוי מספקין לן אי אפשר לברך מספק, וע"כ דהוכרע לן הספק ומברכין בי"ד וא"כ למה לא יוציא את בני עיירות הוודאין.

יבואר אם קורין בעיירות הספיקות בי"ד ובט"ו משום דהוי דבר שיש לו מתירין

והיה אפשר לומר דכיון דבני עיירות הספיקות מברכין על קריאת י"ד משום דאזלינן בתר רובא א"כ לגבי בני עיירות וודאין חשיב כדבר שיש לו מתירין דכמה מן הראשונים ס"ל דלא אזלינן בתר רובא בדבר שיש לו מתירין, וא"כ כל היכא שיכול לשמוע המגלה מבני עיירות וודאין למה ישמע מבני עיירות הספיקות.

אמנם קשה מאוד להבין שמברכין בי"ד משום דאזלינן בתר רובא חדא שכבר הקשה בשער המלך בפ"א ממוגלה דהרי הוא ספק בקבוע והוי כמחצה על מחצה, ותירץ שם שקבוע שאינו ניכר במקומו לא חשוב קבוע והוא כבר יסוד שכתב הספר הכריתות לגבי מה שאין חוששין בכל קרקע שמה הוא נחל איתן שגערף בו עגלה ערופה וע"כ דאזלינן בתר רובא ואינו קבוע משום שאינו ניכר ועייין בתוס' ניר דף י"ב ובגיטין ס"ד לגבי האומר לשלוחו צא וקדש לי אשה סתם אסור בכל הנשים ולמה כל הנשים לא תאסרנה שמה נתקדשו יעו"ש, וכ"כ בהגהות על הרי"ף.

ועוד קשה דבטבריה שהוא ספיקא דדינא אי ימא חומתה אע"פ דלענין בתי ערי חומה אינו חשוב מוקף חומה אבל לגבי מגלה אפשר דחשיב מוקפת חומה, ובוה אי אפשר לומר זיל בתר רובא ולומר שהוא פרוז שהרי הרוב אינו מכריע בשרש הספק אי ימא חומתה או לא, ועוד הרי טבריה בוודא אינו כרוב העולם אלא שיש להכריע אי כבה"ג חשוב מוקף חומה ובוה לא מהני רובא וצ"ע.

¹ והנה ביו"ט שחל בער"ש ולבני חו"ל חל יום טוב שני בשבת, נסתפקו בו האחרונים אם יכול להוציא בן א"י את בן חו"ל בהבדלה במוצ"ש, משום שבן חו"ל צריך להבדיל גם משום יו"ט, ובן א"י צריך להבדיל רק משום שבת, וא"כ בן א"י אינו בר חיובא לגבי חיוב הבדלה דיו"ט וא"כ אינו יכול להוציא לבן חו"ל בהבדלה זו, ושמעתי שמרן החו"א הורה להגר"מ סאלאוויצק זצ"ל שאינו יכול להוציא, והסכר בזה שכיון שהבן א"י אינו בר חיובא בהבדלה זו של יו"ט, הו"ל כשמע הבדלת יו"ט מאינו בר חיובא דאין על זה שם הבדלת יו"ט כלל.

ובה"ג נסתפקו האחרונים כשפורים חל בשבת ובני כרכים קורין את המגלה ב"ד, אם אפשר להוציא בני עיירות בקריאתו מאחר שזמן קריאתו שווה לבני עיירות לקרות ב"ד, או דאפשר שאינו מוציא בני עיירות משום שכן כרך קורא את חיוב כרכו של יום ט"ו אלא שמקדים לקרות חיובו ב"ד, אבל בני עיירות קורין את חיובו של קריאת ב"ד ונמצא שחיובם שונה זה מזה ואין מוציאין זה את זה.²

יבואר אמאי עיירות הספיקות שקראו ב"ד ויצאו בוודאי אמאי חוזרין וקורין בט"ו

ולכל הפירושים צריך ביאור אמאי קורין בני עיירות הספיקות גם בט"ו, ובשלמא אי קריאתם ב"ד היה מספק שפיר חייבים לקרוא בט"ו לצאת ידי ספקם, ובאמת כן הוא לשיטת רבינו יחיאל שהובא בטור שאין מברכים על קריאת ב"ד ולא על קריאת ט"ו נחא שכיון שאם הוא בן כרך אינו יוצא בקריאת ב"ד שפיר קורא גם בט"ו, אבל למשנת שיוצאים ידי חיוב קריאתם ב"ד בוודאי, שהרי מברכים על קריאת ב"ד, א"כ אמאי חוזרין וקוראים בט"ו הרי יצאו ידי חובת קריאתם בקריאת ב"ד, ולא מבעיא להגרי"א דס"ל דהא דמברכין ב"ד משום שסמכין על מה שאמרו בירושלמי בן כרך שקרא ב"ד יצא, אלא אפי' למה שנתבאר דמברכין ב"ד משום דאזלינן בתר רוב העולם, ע"כ הכוונה כמו שנתבאר שנתנו להם זמן קריאה של רוב העולם, וא"כ יצאו ידי"ח ולמה חוזרין וקורין בט"ו.³

ובחזון איש הביא מהירושלמי דטעמא שחוזרין וקורין כדי שלא תעקר תקנת כרכים ממקומם והיינו דכל היכא שקורא בכוונה לצאת ב"ד לא יצא ולא אמרו אלא שקרא באקראי בעלמא אבל אם קורא בקביעות לא יצא יד"ח וכן אם קורא בתקנת חכמים לצאת יד"ח ב"ד לא יצא בו קריאת ט"ו

וה"ל החזון איש אורח חיים סימן קנ"ג וז"ל בדין בני כרכים שקראו ב"ד דאמרו בירו' דיצאו נראה דהיינו בטעה וקרא אבל קרא במזיד ב"ד חייבוהו חכמים לקרות גם בט"ו כן נלמד מירו' שקלים פ"ק לפי מה שפירשו הגר"א שם דהתם פריך מזה דקורין בספיקא ב"ד וט"ו ומשני דאם יאמר אדם אקרא ב"ד ולא בט"ו אין שומעין לו דא"כ **אתה מבטל זמן כרכים** ורק במקרה אם קרא ב"ד יצא וא"כ אם יעשה כן במזיד ואמרין דיצא אכתי נעקרת זמן כרכים, ומיהו י"ל דכיון דאסרינן ל' למקרי ב"ד אף בעבר וקרא יצא ולא נעקרה בזה זמן כרכים כיון דעביד איסורא, אבל בספק דקורא ב"ד בהיתר ובקביעות **חייבו חכמים גם בט"ו מספק**, ובהו נחא ג"כ הא דאמרו בירו' פ"ב דמגילה ה"ג בן עיר שעקר דירתו כ' נתחייב כאן וכאן דכל שקורא ב"ד בהיתר ונתחייב לא פטרוהו מט"ו אע"ד י"ד היא קריאה של מצוה אף בבן כרך מ"מ **שלא תעקר זמן כרכים קבעו חכמים שיתחייב בט"ו** ובמקום ספק קבעו חכמים לקרות בט"ו מחמת ספק, וקבעו לברך ב"ד ולא בט"ו דב"ד קיים מצוה בודאי אף אם היא מוקפת ובט"ו הוי ספק מצוה, ע"כ.

יבואר אם הא דתקנו שלא תעקר תקנת כרכים ממקומן מברכין על קריאה זו

ויש להסתפק אם על מה שאמרו בירושלמי שמי שקרא ב"ד חוזר וקורא בט"ו שלא תעקר תקנת כרכים ממקומן אם הוא מברך על קריאתו דהוי חיוב גמור או דאינו אלא כמו מפני החשד וכדומה שאין מברכין עליו.

ובחזון איש סימן קנ"ג סק"ב מבואר דמברכין על קריאה זו שהרי כתב שבעיירות הספיקות שקראו ב"ד וחוזרין וקורין בט"ו אין מברכין על קריאתה ואע"פ שחייבים בקריאתה שלא תעקר תקנת כרכים ממקומן כתב שם וז"ל ובמקום ספק קבעו חכמים לקרות בט"ו מחמת ספק וקבעו לברך ב"ד ולא בט"ו דב"ד קיים מצוה בודאי אף אם היא מוקפת ובט"ו **הוי ספק מצוה**, עכ"ל, ומבואר דמה שאינו מברך בט"ו משום שאינו אלא ספק מצוה שהרי אם הוא בן עיר לא נאמר לו תקנה זו ולכן אינו ומברך ומבואר דס"ל דבלא"ה הרי הוא מברך על תקנה זו.

וכן ממש"כ דבן עיר שעקר דירתו בט"ו נתחייב כאן וכאן, והקשה הרי כבר קרא ב"ד ויצא יד"ח וכתב דחוזר וקורא כדי שלא תעקר תקנת כרכים ממקומן, והרי בעקר דירתו הרי הוא מברך בט"ו ומבואר להדיא דס"ל להחזון איש דמשום שלא תעקר תקנת כרכים ממקומן חוזר ומברך.

יבואר אם בני הכרכים שקורין ב"ד מספק אם יכולים לברך על קריאת ט"ו

אכן אפשר דלא כו"ע מודו שמשום תקנת חכמים שלא תעקר תקנת כרכים ממקומן מברכין על אותה קריאה, דהנה בדבר בני הכרכים המסתפקים שמה הם בני

² ושמעתי מידידי הגאון ר' יואל מקלב שליט"א שהיה שנה שפורים דפרוים חל בע"ש והצרכו לשבות בשבת בנתיבות ואמרו להם מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א שמאחר ובני ברק היא מהעיירות הספיקות נמצא שהקורא את המגלה בע"ש אפשר שיצא מדיון קריאת בן כרך שקרא ב"ד ובהו תקנו חכמים להקדים קריאתו ל"ד אבל חיובו הוא בט"ו אלא שמקדים קריאתו ל"ד ואם ישבות בעיר בט"ו נמצא שלא נתחייב בקריאת בני כרכים ונפטר כאן כאן שהרי היה ב"ד בכרך ובט"ו הוא בעיר וכיון שקריאת הכרך ב"ד אינו אלא משום הקדמת קריאתו ל"ד אם לא יהיה בכרך בט"ו הרי לא נתחייב לקרוא ב"ד את קריאת ט"ו ולכן הורה להם להיות בעה"ש של י"ד ברמת השרון כדי לא להתחייב בקריאת הכרך, אלא בקריאת בני העיר ויצאו בקריאת י"ד מדיון פרוז בו יומנו.

³ ואפשר דמכאן מוכרח שאע"פ שיצא יד"ח בקריאת ב"ד כיון שלכתחלה צריך לקרוא בט"ו יכול לקיים חיובו לקרוא בט"ו אע"פ שיוצא מצוותו בדעיבד ב"ד, וכן מוכרח מכמה דוכתי ואחד מהם הוא מהא דלר' האי גאון יוצא בכל מין ממנין התקיעות והתרועות ומכל מקום לכתחלה יתקע תש"ת תר"ת ואע"פ שכבר יצא יד"ח וכן שמעתי בשם הגאון הגדול ר' חיים שלמה לובינ' זצ"ל וכבר הארכתי במעדני כהן חלק ז'.

עיירות וקורין ב"ד, וכמו בירושלים שנסתפקו אם יש עשרה בטלנין בעיר ירושלים הישנה ובהו יש מן הראשונים דס"ל דקורין ב"ד, ועיוין במ"ב סימן תרפ"ח סק"ב שכתב בשם יד אפרים דיש לחוש לשיטתם, אבל שאלתם בפייהם אם יכולים לברך על קריאתם בט"ו מאחר שכבר יצאו יד"ח בקריאת י"ד.

ושמעתי שמרן הגרי"ז היה קורא ב"ד משום ספק דכרך שחבר אינו קורא בט"ו ובזמנו היה ירושלים נתונה כולה בידי הישמעאלים, וכן נסתפק כשהיתה כבושה בידי הערבים ולא היו בה עשרה בטלנין שצריך לקרות ב"ד, והיה שומע קריאת המגלה בשכונ עין חיים שהיו קורין שם קריאת המגלה בברכה, ואמר לו בנו הגרי"ד זצ"ל שמפסיד קריאת המגלה לכתחלה, שהרי בן כרך שקרא ב"ד יצא, ולכן עשה תנאי שאם הוא בן כרך אינו יוצא יד"ח ב"ד, אבל בסוף ימיו לא היה עושה תנאי זה, משום שאמר לו הגרי"ד שאם לא יקרא בעשרה ב"ד, הרי הוא מגלה שלא בזמנה ואם הוא בן כרך הרי קריאתו הוא שלא בזמנו וקריאה שלא בזמנו אינו יצא אלא בעשרה, ובהו היה לו קריאת ט"ו לכתחלה ולא חשש שיצא בקריאת י"ד.

ולכאורה מבואר מהנהגת מרן הגרי"ז שבתחלה עשה תנאי שאם הוא בן כרך אינו רוצה לצאת בקריאת י"ד ולאחר מכן סמך שלא יצא יד"ח קריאת ט"ו ב"ד בפחות מעשרה משום דחשיב כקריאה שלא בזמנה, ואי נימא דכדי שלא תעקר תקנת כרכים ממקומן חוזר וקורא בברכה והוא תקנה גמורה וחייב בה ככל בני כרכים אם כן היה יכול לקרות בט"ו גם בלא תנאי, ונראה דהוי ס"ל דאינו חיוב גמור ולכן לא קרא אלא בתנאי, וא"כ אפשר דס"ל שאינו קורא קריאה זו בברכה.

אבל אינו מוכרח דאפשר שמרן הגרי"ז רצה לקיים עיקר חיוב קריאת ט"ו ולא לקיים רק שלא תעקר תקנת כרכים ממקומן ולכן קרא על תנאי, אע"פ שמברכין על קריאת ט"ו גם כן משום האי תקנה.

יבואר אם בן כרך שקרא ב"ד מוציא את בני הכרכים בט"ו יד"ח

ואפשר דבן כרך שקרא ב"ד וחוזר וקורא בט"ו משום שלא תעקר תקנת כרכים ממקומן אינו מוציא את הבן כרך שלא קרא ב"ד שהרי חיובם שונה וצ"ע.

ושמעתי מהגאון ר' מנדל לובין שליט"א ונרפס בקובץ מוריה שחידש שקטן יכול להוציא את הגדול בקריאה זו שאינו חיוב מדברי קבלה ואינו חיוב אלא משום שלא תעקר תקנת כרכים ממקומן וסגי בקריאת קטן ולדידיה בוודאי אינו מוציא את בני הכרכים יד"ח.

יבואר שבני עיירות הספיקות אין מוציאין בקריאתן את בני עיירות בקריאת י"ד

והנה למשנת אפרש להבין את מה שאמר הגר"מ גרינמן שליט"א שצריך לחזור ולשמוע המגלה מבן עיר והיינו טעמא דבן עיירות הספיקות הקורא ב"ד כיון שאינו קורא אלא חיוב של בן כרך אלא שמקדים קריאתו ויוצא בה ב"ד אפשר שאינו מוציא את בן עיר משום שקיחוב קריאתו הוא של העיירות הפרוים.

בן כרך שעקר מן הכרך בט"ו נעקר מחיובו אם גם אם קרא ב"ד אם לא קיים חיובו

והנה בירושלמי איתא דבן כרך שעקר מהכרך בט"ו נפטר כאן וכאן והיינו טעמא משום דב"ד לא היה חייב בחיוב פורים משום שהיה בכרך, ובט"ו לא נתחייב בפורים משום שהרי הוא בעיר ולהכי לא נתחייב בקריאת הכרך.

אכן נראה שאם קרא בן כרך קריאת המגלה ב"ד קיים קריאת המגלה לסברת החזון איש הג"ל שכל שקרא ב"ד וקיים מצוות הפורים הרי קיים מצוותו, וגם אם עקר מהכרך ולא נתחייב בקריאת הכרך אינו עוקר עצמו ממצוות הפורים שהרי קיים חיוב של הבן כרך ב"ד אלא שאם הוא בכרך בט"ו חיבוהו לקרוא גם בט"ו כדי שלא תעקר מצוות הפורים אבל לא היה בכרך אינו עוקר תקנת כרכים ממקומן ופשוט.

יבואר אם בן כרך שקרא ב"ד יתחייב לקרוא בט"ו דלא גרע מבן עיר שקרא ב"ד

בעיר ועקר דירתו לברך שקורא גם בט"ו

והיה אפשר לטעות ולומר שמאחר ובן עיר שעקר דירתו בט"ו נתחייב כאן וכאן הכי נמי בן כרך שקרא ב"ד אע"פ שיצא יד"ח מכל מקום הרי הוא מתחייב לקרוא בכרך בט"ו שנית משום שלא גרע מבן עיר שעקר דירתו שנתחייב כאן וכאן הכי נמי הרי הוא בכרך בט"ו ומתחייב לקרות בו.

אכן זה אינו משום שכן עיר שעקר דירתו קרא ב"ד חיוב של בני עיירות ולהכי מתחייב בט"ו לקרוא שנית שנתחייב חיוב שלא היה חייב בו חיוב קריאה זו לא יצא עדיין יד"ח, אבל בן כרך שקרא ב"ד הרי קיים חיוב בני הכרכים ולהכי אינו מתחייב לקרוא שנית.

אמנם מצינו כה"ג בבן כפר שקרא בכפרו ב"א ואחר כך היה בעיר ב"ד שחוזר וקורא ב"ד ואמרו בגמ' האי כבני העיר בעי למיקרי וחכמים הקילו כדי

⁴ אכן ברמב"ם משמע שהמקומים שחל פורים בט"ו וקורין ב"ד חשיב קריאה זו כקריאה בזמנו כמש"כ בפרק א' ממגילה ה"ו וז"ל וכל אלו שמקדימין וקוראין קודם י"ד אין קורין בפחות מעשרה. וכן מבואר באו"ש שם.

שיספקו מזון לאחיהם שבכרכים הני מילי כי איתיה בדוכתיה אבל כי איתיה בעיר כבני העיר בעי למיקרי, וא"כ יש לומר דהכי נמי בבן כרך שקרא ב"ד אע"פ שיצא מכל מקום כל היכא דאיתיה בכרך בט"ו חייב לחזור ולקרוא בט"ו שהרי כבן כרך צריך למקרי.

אמנם בגמ' מבואר שסברא זו אינו אלא בבני הכפרים שהקילו להם לקורא שלא בזמנו אבל בבן כרך שלא הקילו לו לקורא שלא בזמנו אלא שיוצא יד"ח ב"ד משום שזהו זמן קריאה לרוב העולם א"כ אפשר שאינו מתחייב לקורא שנית.

בענין בני עיירות הספיקות שקראו ב"ד ונכנסו לעיר בט"ו אם נפטרו כאן וכאן ואם מותר לעשות כן

הנה בן עיר שהיה בכרך ב"ד ובט"ו היה בכרך מבואר בירושלמי שנפטר כאן וכאן, ויש להסתפק בבן כרך כה"ג שהיה בכרכו ב"ד ויצא מכרכו לפני יום ט"ו ונראה בירושלמי שגם בן כרך נעקר מחיובו כאן וכאן.

בענין האם דין בעליו עמו הוא פטור רק מדיני אדם או גם מדיני שמים

שמים, ועב"נ דסבר הראב"ד דבפטור בעליו עמו נפטרים אפי' מלצאת ידי שמים, ולכן אמר הראב"ד דלא מן השם הוא זה דגם בלאה"כ שפיר שמענו כן מדין בעליו עמו.

ועוד העירי בהב"ח זאב חנוך גלרנטר נ"ו, דאם היא חייבת לצאת יד"ש הרי מהני תפיסה כמו בקלב"מ דמהני תפיסה וא"כ בכל בעל המושלם כתובתה של אשתו או שאר חיובים יכולתתפוס כנגד מה שהזיקתו במלאכותיה שעשתה עמו ולא שמענו מעולם טענה זו וע"כ דאינה חייבת אפי' לצאת יד"ש.

קושיית הבאר יצחק על דברי הראב"ד מדברי הגמ' בב"ק דף ג'

והנה בגוף דברי הראב"ד שכתב דאיכא לפטור בעליו עמו גם באדם המזיק בשוגג הקשה בספר באר יצחק (ח"מ ס"ד) דבגמ' בב"ק (דף ג'): אמרין דמה שאמר רב פפא דיש מתולדותיה דלאו כיוצ"ב קאי המכבה, ומקשינן אי לרב דאמר מבעה זה אדם אדם מה תולדות יש בו, וכו' את אב ניעור תולדה ישן והתנן אדם מועד לעולם בין ער בין ישן, והקשה בבאר יצחק דלדברי הראב"ד דאיכא פטור בעליו עמו באדם ונתבאר דכל זה רק באדם שלא בכוונה כמו בשוגג או ישן א"כ מצוין חילוק בין התולדות לאבות, ומדוע דחתה הגמ' דאדם מועד לעולם בין ער ובין ישן וליכא חילוק.

ותירין, דהנה בגמ' בב"מ (דף צ"ה) נחלקו רב אחא ורבינא האם איכא לפטור דבעליו עמו בפשיעה, ואמרין שם דפליגי האם מקרא נדרש לפניו ולפני פניו או מקרא נדרש רק לפניו ולא לפני פניו, והיוו דחויב דתורה כתוב קודם את חויב פשיעה בשו"ח ואח"כ חויב גנו"א בשו"ש ולאח"כ חויב אונסין בשואל ושם כתבה התורה דאם בעליו עמו לא ישלם, ונחלקו אמוראי האם מקרא נדרש לפני פניו גם על חויב שו"ח שחייב בפשיעה לבד או רק לפניו על שו"ש, ורב סבר בחולין דמקרא נדרש לפניו ולא לפני פניו, וא"כ בלאה"כ סבר רב דליכא פטור בעליו עמו בפשיעה ואין שייך לומר דאדם המזיק שלא בכוונה יפטר בבעליו עמו, ולהכי הגמ' בב"ק דאירי אליבא דרב לא תירצה כן, אבל הראב"ד שכתב דבריו להלכה דקי"ל דפטור בעליו עמו נאמר גם בשומר חנם לענין חויב פשיעה דמקרא נדרש לפני פניו כתב דפטור בעליו עמו נאמר גם באדם המזיק.

יבואר מחלוקת הרמב"ם והראב"ד לענין חויב פשיעה בעבדים שטרות וקרקעות

והאם יש חויב לצאת ידי שמים בזה

ולכאורה יש להביא ראיה נוספת להאי ספיקא [אי איכא חויב לצאת ידי שמים בבעליו עמו], דהנה מצוין פטור נוסף מחיובי שמירה והוא בעבדים שטרות וקרקעות שנתמעטו מחיובי שמירה, ויש לדון האם בפטור זה נמי אמרין דחייבים לצאת ידי שמים או דבזה לא אמרו דחייב לצאת יד"ש, והנה נחלקו הרמב"ם והראב"ד (בפרק ב' משכירות ה"ג) האם בעבדים שטרות וקרקעות פטורים גם בפשיעה, דהרמב"ם ס"ל דהפושע בעשו"ק חייב דהפושע כמזיק, והראב"ד השיג עליו וז"ל ואין פושע מזיק שאם היה כן פשיעה בבעלים למה פטור אלא שאין פושע דומה למזיק עכ"ל, ובביאור מחלוקתם ביארו האחרונים דסבר הרמב"ם דחויב פשיעה הוא חויב מדין מזיק שכיון שקיבל עליו שמירה ולא שמר הרי הוא כמזיק את הקרקע ומחויב מזיק לא נתמעטו עבדים שטרות וקרקעות, והראב"ד ס"ל דגם חויב פשיעה אינו אלא בכלל קבלת אחריות ולהכי גם הפושע פטור בעבדים שטרות וקרקעות כיון דאינו חייב בזה אלא משום חויבי שמירה גרידא.

יבואר חילוק הש"ך בין עשו"ק לבין בעליו עמו לענין חויב השמירה

ובש"ך (ס"ו ס"ו ס"ק) כתב ליישב דברי הרמב"ם דס"ל דיש חילוק בין פטור עבדים שטרות וקרקעות לפטור בעליו עמו, דבעבדים שטרות וקרקעות נתמעטו רק חויבי השמירה שאינו חייב לשלם ככל שומר באופני החיוב, אבל צריך לשמור על העשו"ק, מוש"א"כ בבעליו עמו נתמעט מהשמירה גופא דכשבעליו עמו פטרתו התורה מלשמור על מה שקיבל עליו שמירתו, וז"ל הש"ך 'והיינו טעמא דקרא דכשהבעלים עמו לא הו"ל שומר עליו כלל, אלא הו"ל כאינש דעלמא, עכ"ל, (ועו' נהנה"מ סוף סי' רצ"א שכתב להפך וכבר עמדו הרבה בדבריו).

[ובסברת] הדבר י"ל דכיון דיסוד הפטור בבעליו עמו הוא היכא שהבעלים נמצאים עמו ממש והוסיפה התורה לפוטרו אפי' אם היו עמו רק בתחילת המלאכה וכמו שמבואר בחינוך (מצוה ס') וז"ל 'ועל ענין שאלה בבעלים שפטור, נוכל לומר לפי הפשט, שהתורה לא חייבה השואל אחר שבעל הכלי או הבהמה עמו, דמכיון שהוא לשם יעמור הוא את שלו, ואף על פי שהשואל פטור אף לאחר שהכלו הבעלים, מכיון שהיו שם בשעת שאלה, אפשר לתרץ בזה שלא רצתה התורה לתת הדברים לשיעורין

באור החיים על התורה (שמות פכ"ב פ"ד) כתב דבר חידוש שדין בעליו עמו הוא דין פטור רק בידי אדם אך מ"מ הרי הוא חייב לשלם בדיני שמים, דבאור"ח שם דן האם כשאדם יעמוד במשפט בב"ד של מעלה ויתבעהו על כך שהוא היה שומר על הנשמה ופשע בה או שמתה או נאסה וכדו' האם יוכל לטעון שהיה זה שמירה בבעלים כיון שהקב"ה בכל רגע סייעו וחזקו, ונקט באחד מן התירועים שבבעליו עמו חייבים לצאת ידי שמים ולכן לא יפטר בב"ד של מעלה בטענה זו.⁵

יבואר מחלוקת הרמב"ם והראב"ד בטעם הפטור של אשה שהזיקה כלים

במלאכתה

ולכא'ו יש להעיר בדבריו דס"ל דבעליו עמו הוא דין פטור בידי אדם דווקא ולא גם מדיני שמים, דהנה ברמב"ם (פכ"א מהל' אישות ה"ט) כתב בזה"ל, 'האשה ששברה כלים בעת שעשתה מלאכותיה בתוך ביתה פטורה, ואין זה מן הדין אלא תקנה שאם אין אותה אומר כן אין שלום בתוך הבית לעולם אלא נמצאת נזרחה ונמנעת מרב המלאכות ונמצאת קטטה ביניהם', עכ"ל, והיוו דלדברי הרמב"ם האשה פטורה משום תק"ח שלום ביתו.

ובראב"ד שם השיג על דבריו וכתב 'לא מן השם הוא זה, אלא מפני שהיא פשיעה בבעלים שהוא שכור לה בכל שעה', עכ"ל, ומבואר דס"ל להראב"ד דטעם הפטור הוא משום שאלה בבעלים שהבעל שכור לה בכל שעה [ומש"כ בכל שעה צריך לומר דאם יקרע לה בגדה עליו ליתן לה בגד אחר או לרפואתה וכדו' ולהכי חשיב הבעל כשכור לה בכל שעה].

ולכא'ו דברי הראב"ד צ"ב דהרי לא מצאנו פטור בבעליו עמו אלא בחיובי שומרים ולא בחיובי מזיקין, ואפי' באדם שלא בכוונה איתא במשנה בב"ק דף כ"ו דאדם מועד לעולם בין ער בין ישן בין שוגג בין מזיד, וא"כ מ"מ להראב"ד האשה פטורה משום בעליו עמו הרי אותו ההזיק שהזיקה האשה אינו אלא אדם המזיק שחייב גם בבעליו עמו.

יבואר דהאשה ששברה כלים פטורה משום בעליו עמו אינו אלא בשברה שלא

בכוונה

ובמישנה למלך (פרק כ"א מהלכות אישות ה"ט) אחר שתמה על הראב"ד שפטור המזיק משום בעליו עמו כתב וז"ל שוב דקדקתי בדבר ומה שנראה הנכון דלעולם ס"ל להראב"ד דיש חילוק בין פושע למזיק לענין שמירה בבעלים מיהו דוקא במתכוין להזיק אבל האשה ששברה שלא נתכוונה להזיק דין פושע דנין אותה. וכן בדיון שהרי הנהו שקולאי דתברו חביתא ומחייבין להו בפרק הפועלים היינו מטעמא דנתקל פושע הוי ובוזה הכל מתוקן. אף על גב דאדם מועד לעולם בין ער בין ישן וע"כ מטעם מו"ק הוא לענין שמירה בבעלים שנייא ודוק, עכ"ל.

וביאור דבריו דאדם שלא בכוונה שאנו היינו טעמא משום דחויבי אדם המזיק שלא בכוונה כמו בישן ושוגג הוא משום דאדם שמירת גופו עליו כמו שאמרו בגמ' בב"ק דף ג' ע"ב ודמי לשומרים ולהכי הוא בכלל חויבי שומרים שפטורים בבעליו עמו.

יבואר דלטעם הרמב"ם דפטורה משום תק"ח נראה דפטורה גם מחיוב לציד"ש

והנה לדברי הרמב"ם דמשום תק"ח שלא תהא האשה נמנעת מרוב המלאכות תקנו לפטורה מחיובי ההזק שתזיק בזמן מלאכתה בלא כוונה, לכא'ו פשוט שגם מחיוב לצאת ידי שמים פטורה דאלה"כ אכתי תהא האשה נמנעת מרוב המלאכות וכלשונו של הרמב"ם כדי שלא להתחייב בדיני שמים, ועל דברי הרמב"ם כתב הראב"ד דלא מן השם הוא זה אלא מטעם בעליו עמו.

ולכא'ו אם נאמר דבפטור בעליו עמו אכתי חייבים בחיוב לצאת ידי שמים תיקשי איך כתב הראב"ד לא מן השם הוא זה שהרי הוא בבעלים, דהא מטעם בעליו עמו אכתי חייבים לצאת ידי שמים, ומן הטעם שכתב הרמב"ם פטורים אפי' לצאת ידי

⁵ וידוע מה שביאר מרן הגר"ז זצ"ל מדוע כתבה התורה ואם לא יהי' אסון ועתן בפלילים – בדינין, דאטו שאר הדינים אינם נעשים ע"י הדיינים, וביאר שרמה התורה בזה דבפלילים הוא שחילקנו בין היה אסון ללא היה אסון אך שלא בפלילים חייב תמיד דדיני שמים חייב גם היכא שהיה אסון.

⁶ והעירי בהב"ח נתנאל שמחה וייס נ"י שאם היא רוצה לצאת יד"ש לשלם הזקת דידה א"כ גם צריכה לעשות מלאכות דידה שחייבת לבעלה שגם בזה היא חייבת לצאת יד"ש, וא"כ לא תמנע ממלאכה כלל, וא"כ אין ראייה שאינה חייבת לצאת יד"ש על הזקתה אלא דמשום האי טעמא לא תמנע ממלאכה שהיא חייבת בהם.

